

Tadeusz J. Zieliński

Rec.: Piotr Stanisław, *Religion and Law in Poland. Second Edition*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2020, ss. 192.

Spod pióra ks. prof. Piotra Stanisława, kierownika Katedry Prawa Wyznaniowego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, wyszło pierwsze w historii całościowe, monograficzne opracowanie w języku angielskim polskiej regulacji prawnej dotyczącej wolności sumienia i wyznania. Ukazało się w prestiżowej serii książek pn. „International Encyclopedia of Law/Religion”, wydawanej przez cenione w skali światowej wydawnictwo Kluwer. Jak wynika z danych zamieszczonych w witrynie internetowej tej firmy, w omawianej serii pojawiły się już tomy dotyczące Australii, Austrii, Brazylii, Chin, Cypru, Estonii, Etopii, Finlandii, Grecji, Hiszpanii, Indii, Irlandii, Niemiec, Portugalii, Republiki Czeskiej, RPA, Serbii, Słowenii, Szwecji, USA, Węgier, Włoch i Zjednoczonego Królestwa. Publikacja o Polsce znalazła się zatem w odpowiednim gronie.

Podobnie jak w innych tomach serii, książka dotycząca Polski ma na celu przedstawienie wszystkich istotnych elementów państwowego porządku prawnego dotyczącego religii. Sygnalizuje to już dość ogólny, ale przecież trafny tytuł publikacji: „Religion and Law in Poland”. Mylnie bowiem byłoby zatytułowanie jej w sposób wskazujący na same relacje między państwem a związkami wyznaniowymi (a jeszcze mniej: państwem a „kościołem”, jak się to nieraz czyni), gdyż prawna regulacja religii wykracza poza stosunki państwa z instytucjami religijnymi. Autor zbudował więc strukturę prezentacji, która obejmuje całokształt problematyki prawnowyznaniowej w naszym kraju, a zatem ogół kwestii prawnych związanych z wolnością sumienia i religii na gruncie prawa państwowego. Ujęcie to nie powieli układu przyjętego w dotychczasowych opracowaniach polskojęzycznych o zbliżonym profilu, czyli w podręcznikach prawa wyznaniowego, choć Autor recenzowanej publikacji jest współtwórcą podręcznika „lubelskiego” (trzy wydania), napisanego wspólnie z ks. prof. Arturem Mezglewskim i ks. prof. Henrykiem Misztalem.

Tekst składa się z jedenastu części, poprzedzonych ogólnym wprowadzeniem („General Introduction”) i podzielonych na rozdziały: I. Porządek prawny

i źródła („Legal Framework and Sources”), II. Wolność religijna w ogólności („Religious Freedom in General”), III. Status prawny organizacji religijnych („Legal Status of Religious Organizations”), IV. Skutki prawa międzynarodowego, transnarodowego i regionalnego dla organizacji religijnych („International, Transnational and Regional Law Effects on Religious Organizations”), V. Religia i polityka („Religion and Politics”), VI. Prawo pracy w ramach organizacji religijnych („Labour Law Within Religious Organizations”), VII. Organizacje religijne i ochrona jednostki („Religious Organizations and Protection of the Individual”), VIII. Finansowanie Kościoła, względnie: Finansowanie kościelne („Church Financing”), IX. Edukacja („Education”), X. Prawo małżeńskie i rodzinne („Matrimonial and Family Law”), XI. Religia i kultura („Religion and Culture”). Publikację zamykają wykazy źródeł: obszerna, aktualna bibliografia, lista aktów prawnych i lista orzeczeń (tutaj wskazano także uchwały izb polskiego parlamentu i publikacje statystyczne). Na końcu zamieszczono szczegółowy indeks rzeczowy, będący cenną pomocą w lekturze tekstu.

Książka dostarcza czytelnikom rozległej, rzetelnej i szczegółowej wiedzy o obecnym stanie polskiego prawa wyznaniowego. Bez wątpienia umożliwia odbiorcy, nie tylko zagranicznemu (bo na lekturze skorzystają także polscy znawcy problematyki), dogłębne zapoznanie się ze stosunkiem państwa polskiego do ekspresji religijnej we wszystkich kluczowych przejawach, uwzględniając złożoność stanu prawnego i faktycznego. W zawartych w niej wywodach ewidentne jest dążenie Autora do obiektywnego referowania dyskutowanych kwestii, przy czym uważny czytelnik dostrzeże ideowe preferencje twórcy tekstu. Nie jest to oczywiście nic zaskakującego, gdyż każdy przedstawiciel doktryny w swojej refleksji naukowej wychodzi od konkretnych założeń, w tym światopoglądowych i aksjologicznych. W recenzowanej książce zaprezentowano podejście, które można uznać za właściwe reprezentantom Kościoła katolickiego, a dokładniej ich grupy respektującej reguły demokracji, postanowienia Konstytucji, naturalny pluralizm światopoglądowy w społeczeństwie oraz zasadę równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych. Ks. prof. Piotr Stanisław opowiada się za szeroką otwartością państwa na ekspresję religijną i za obecnością religii w życiu publicznym Polski, nie tylko religii katolickiej (w tym za ekspozycją krzyża w urzędach i szkołach państwowych, rozbudowanym prawem dla sprzeciwu sumienia medyków, rozległą autonomią związków wyznaniowych, dopuszczalnością uboju rytualnego, a przeciw legalizacji związków jednopłciowych). Ale dla tego modelu stosunków państwo – religia w wielu przypadkach poszukuje ugruntowania w koncepcjach praw człowieka, w prawie międzynarodowym i w unormowaniach konstytucyjnych. Jest rzecznikiem zasady bilateralizmu w stosunkach państwowo-wyznaniowych, wyrażonej w art. 25 ust. 4–5 Konstytucji, choć, jak dowodzą doświadczenia

z okresu blisko 30 lat obowiązywania ustawy zasadniczej, model ten jest dysfunkcyjny, zwłaszcza w odniesieniu do mniejszościowych wspólnot religijnych, które zresztą występują w dwóch grupach: lepiej i gorzej sytuowanych pod względem prawnym. Autor podejmuje w wywodzie wiele kontrowersyjnych i trudnych w przestrzeni kościelnej kwestii. Dotyczy to np. zjawiska pedofilii wśród duchownych (ss. 158–159), współpracy duchownych ze Służbą Bezpieczeństwa PRL i ich lustracji (s. 95), relacji do Kościoła katolickiego rządzącej w latach 2015–2023 partii Prawo i Sprawiedliwość (ss. 91–92) oraz działalności publicznej ks. Tadeusza Rydzyka i kierowanych przez niego instytucji (s. 93). Wiele sądów w sprawach tego typu jest wyważonych, zniuansowanych i odpowiednio uargumentowanych, co rodzi w czytelniku słuszne przekonanie, że spotkał się z poważnym, naukowym ujęciem podejmowanej problematyki. W ramach prezentacji kontekstu społecznego i historycznego polskiego prawa o religii przekaz nie ogranicza się do ukazywania jasnych stron dziejów Polski; np. odnotowano niedopuszczalne postawy niektórych Polaków wobec Żydów w okresie okupacji niemieckiej (s. 21).

Przygotowanie publikacji o prawie polskim w języku angielskim wymagało oczywiście podjęcia szeregu decyzji odnośnie do doboru stosownego słownictwa, odpowiednio oddającego specyfikę rozwiązań polskich i jednocześnie komunikatywnego dla odbiorcy obcojęzycznego. I choć w niektórych przypadkach można dyskutować z wyborami translatorskimi autora (np. „religious organizations” jako odpowiednik „związków wyznaniowych”), to lektura tekstu dowodzi, iż czytelnik otrzymał także w warstwie językowej materiał wysokiej jakości.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż wydana w Holandii publikacja ks. prof. Piotra Stanisława jest szczególnie ważnym wydarzeniem w doktrynie prawa wyznaniowego (państwowego prawa o religii), zarówno międzynarodowej, jak i polskiej. Powstała bowiem monografia fachowa, miarodajna, prekursorska i ambitna. Jest w tej chwili najbardziej aktualnym wykładem naszego prawa wyznaniowego (na potrzeby recenzji wykorzystano wydanie 2., ale wiadomo, że pojawiła się już 3. edycja), gdyż dostępne podręczniki ukazały się znacznie wcześniej: dotyczy to dzieł profesora M. Pietrzaka, ks. prof. J. Krukowskiego oraz – wspomnianego już – „podręcznika lubelskiego”. Gratulując Autorowi tego wyjątkowego osiągnięcia, może warto zachęcić Go do wydania tej pozycji w języku polskim?